

5. Теорія та практика змішаного навчання: монографія / за ред. В.М. Кухаренко. Харків: Міськдрук, 2016. 284 с. URL: <https://qrqo.page.link/vWJsb>
6. Морзе Н. Опис цифрової компетентності педагогічного працівника. Відкрите освітнє e-середовище сучасного університету: зб. наук. праць. 2019. Спецвипуск. С.1–53. URL: <https://doi.org/10.28925/2414-0325.2019s39>
7. Морзе Н.В. Сучасне ДН в середніх навчальних закладах: проблеми та шляхи вирішення. URL:<https://qrqo.page.link/vi45y>
8. Онопрієнко О. Технології створення дистанційного курсу: навч. посіб. URL: <https://qrqo.page.link/gMcH7>
9. Організація дистанційного навчання в школі методичні рекомендації. URL: <https://qrqo.page.link/egEbD>
10. Організація середовища дистанційного навчання в середніх загальноосвітніх навчальних закладах : посіб. / Ю.М. Богачков, В.О. Царенко, П.С. Ухань, І.В. Мушка; наук. ред. Ю.М. Богачков. Київ: Педагогічна думка, 2012. 160 с.
11. Положення про дистанційне навчання : Наказ М-ва освіти і науки України від 13.04.2013 № 466 із змінами. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13>
12. Як працювати в Google-клас: покрокова інструкція. URL: <https://qrqo.page.link/SsD76>
13. Якубов С. Інверсне навчання. Нова організація шкільної освіти. Директор школи. К., 2015. № 7(103). С. 57–65.

Олена Стрілок

МЕДІАГРАМОТНІСТЬ У КРАЇНАХ ВИШЕГРАДСЬКОЇ ГРУПИ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД І ПЕРСПЕКТИВИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Вишеградська група – це об'єднання центральноевропейських держав: Польщі, Чехії, Угорщини, Словаччини. 15 лютого 1991 р. в угорському місті Вишеград президент Польщі Лех Валенса, президент Чехословаччини Вацлав Гавел та прем'єр Угорщини Йозеф Анталл домовились про співпрацю щодо інтеграції країн до європейських і євроатлантичних структур. Вони підписали відповідну декларацію. 1 січня 1993 р. єдина Чехословацька республіка припинила своє існування. Відтак, Вишеградська група стала нараховувати не три, а чотири країни-учасниці. «Вишеградська група» – це офіційна назва організації, водночас, рівнозначно вживається інша – «Вишеградська четвірка» (В4 або V4) [10, с. 259].

Україна завжди перебувала в полі ключових інтересів Вишеградської четвірки, отримувала з її боку дієву допомогу та підтримку в найрізноманітніших формах. Мова йде не лише про практичні питання регіональної співпраці та безпеки, але й про різноманітні аспекти ціннісного та цивілізаційного виміру. Наразі актуальною для Європи залишається проблема медіаосвіти. Зважаючи на глобальну інформатизацію, стрімке зростання швидкого обміну інформацією, зміну форм, способів, цілей цього обміну, є розуміння важливості розвитку медіа- та

інформаційної грамотності. Медіаосвіта є одним з шляхів такого розвитку. Медіаосвіта – це частина освітнього процесу, спрямована на формування в суспільстві медіакультури, підготовку особистості до безпечної та ефективної взаємодії із сучасною системою мас-медіа, включаючи традиційні та новітні медіа з урахуванням розвитку інформаційних технологій.

У цій статті спробуємо проаналізувати, які теоретичні та практичні напрацювання в сфері медіаосвіти мають країни Вишеградської групи, та в чому європейський досвід може стати корисним і важливим для України.

В останні роки Open Society Institute проводить розрахунки індексу медіаграмотності, оцінює потенціал стійкості до фейкових новин у 35 європейських країнах, використовуючи показники свободи ЗМІ (Freedom House та «Репортери без кордонів»), індикатори освіти (PISA). Дослідники поділили країни на кластери. У першого кластеру – найкращі показники, у п'ятого – найгірші. До країн з найвищим рівнем медіаграмотності в 2021 р. увійшли: 1 місце – Фінляндія, 2 місце – Данія, 3 місце – Естонія, 4 місце – Швеція, 5 місце – Ірландія. Щодо країн Вишеградської групи, то серед них найкращі показники має Польща – 17 місце, Чехія посіла 19 місце, Словаччина – 22 місце і Угорщина – 25 місце. Кластерний аналіз показав певні географічні закономірності, оскільки країни з кращими показниками здебільшого розташовані у Північно-Західній Європі, країни з найгіршими показниками – у південно-східній частині континенту [9].

Погіршення показників окремих країн, у порівнянні з попередніми роками, укладачі звіту «Індексу медіаграмотності 2021» пояснюють також інфодемією – шквалом фейкових новин та дезінформації на тлі занадто великої кількості інформації про пандемію Covid-19 [4]. Важливо, що у звіті особливий акцент робиться на освіті, як оптимальному підході боротьби з фейковими новинами. Саме освіта розглядається як «щеплення», яке забезпечує опір найгіршим випадкам фейкових новин і постправди. У країнах ЄС основний акцент робиться на тому, що виховувати чи прививати навички медіаграмотності дітям варто ще з дитячого садка. Саме такий підхід, наприклад, характерний для Польщі.

«Fonolandia» – це перший у Польщі комплексно розроблений освітній проєкт щодо відповідального та безпечного використання цифрових медіа та мобільних пристроїв [2]. Він розрахований на наймолодших користувачів: 5- та 6-річних та учнів 1-3 класів початкової школи. «Fonolandia» – це не тільки навчальні матеріали для дітей. Проєкт передбачає співпрацю з муніципалітетами, школами та загальнонаціональними організаціями у сфері відповідального та безпечного використання цифрових медіа та мобільних пристроїв. Автори проєкту також організують конференції, проводять тренінги та семінари, займаються розробкою діагностичних та профілактичних програм.

Організація Fundacja Nowoczesna Polska створила «Каталог медійних та інформаційних компетенцій», який перекладений іншими мовами [3]. Каталог містить список медіаінформаційних компетенцій для будь-якого віку: від дошкільного – до навчання протягом усього життя. Він охоплює широкий спектр тем, таких як мова медіа, здатність використовувати інформацію, етика та цінності при користуванні медіа, свобода слова та самовираження тощо.

Польща, однак, не була першою країною з Вишеградської групи, яка стала запроваджувати програми з медіаграмотності. Польський медіапедагог П. Джевецькі зазначав, що медіаосвіта тривалий час не вводилась у Польщі як універсальний і

обов'язковий предмет у школах через те, що медіапедагоги не могли переконати керівництво та громадськість у нагальній необхідності цієї акції, а також через відсутність доброї волі з боку влади. П. Джевецькі робив припущення, що можливо, хтось боявся появи активних громадян та вимогливих споживачів і творців медіатекстів, не схильних до медійних маніпуляцій [1, с. 9].

Першою з чотирьох країн, де почали впроваджувати програми з медіаграмотності, стала Угорщина. Починаючи з 1989 р. угорські вчителі, які звикли до диктату учбових планів, зіткнулись з новим викликом – відповідальністю за розробку авторських учбових програм. Наразі є два документи: «Стратегія захисту дитини в Угорщині» та «Цифрова освітня стратегія», відповідно до яких, протягом усього навчання в початковій та середній школі учні мають вивчити інструменти використання та аналізу інформації. Наприклад, учні 1-4 класів мають говорити про роль ЗМІ, їхній режим роботи та використання реклами. Учні 5-8 класів мають опанувати практику свідомого відбору програм [12]. Медіаосвіта в Угорщині також інтенсивно інтегрувалася у сферу професійної підготовки вчителів [15, с. 50]. У той же час все це відбувається на фоні того, що рівень свободи ЗМІ Угорщини оцінюється, як зазначено вище, не надто високо.

У Чеській Республіці медіаосвіта є частиною навчальної програми у початковій і середній школах. Також є можливість вивчати медійну грамотність як самостійний предмет. Вибір тем і шляхів, якими її вивчати, повністю належить до компетенції школи. Така гнучка система стала результатом реформи системи освіти. Основні перетворення було завершено 2005 року. До реформи не було рамочних планів, були просто плани з кількістю годин. Після реформи – з'явилося більше свободи у середніх класах. Утім дослідження показали, що 54 % середніх шкіл Чехії отримують менше десяти годин уроків медіаграмотності за весь час навчання в середній школі [12]. Напевне, справа в тому, що школи обмежені фінансово. Саме через це низку предметів, зокрема і медіаосвіту, вони часто не можуть визначити як окремий предмет.

Очевидно, що основні відмінності у впровадженні медіаосвіти в Чехії та в Україні полягають у різній організації освіти в цілому. Проте, важливо, щоб педагоги не плутали медіаосвіту з використанням медіа на уроках, мали чітке розуміння, що таке медіаграмотність. Важливим є також те, як сприймаються уроки медіаграмотності самими учнями. Вони мають зрозуміти, що «сприйняття інформації – це робота», і навіть, «якщо не вийдуть з навчального закладу борцями за істину, то принаймні матимуть розуміння, що для отримання правдивої картини світу потрібно докласти зусиль» [8].

До 1998 р. Словаччина не вживала активних спроб інтегруватися з Західною Європою, а медіапедагоги здебільшого не використовували досвід інших країн. Проте, з 1999 р. ситуація змінюється: активна інтеграція Словаччини з ЄС спонукає до створення єдиної термінологічної бази, рекомендацій, критеріїв, стандартів медіаосвіти та медіакомпетентностей. Використовуються технології, розроблені в інших країнах ЄС. Словаччина розвиває такий важливий та необхідний напрямок медіаосвіти, як освіта дошкільнят. Технологія медіаосвіти у Словаччині передбачає використання різних методик, які спрямовані на розвиток творчого, самостійного мислення. Часто ці технології ґрунтуються на пізнавальних питаннях та завданнях із залученням евристичних методик [15, с. 111]. Країни Вишеградської групи також часто використовують ігрові методики.

Підтримка медіаосвіти у Словаччині здійснюється на державному рівні. Вона включає технічне забезпечення шкіл, університетів, розвиток дитячих телевізійних програм (створених професіоналами для дитячої аудиторії). На рубежі 2010 р. медіаосвіта у Словаччині (як і в Чехії, Угорщині) стала обов'язковою для всіх школярів із 1 по 12 класи.

Країни Вишеградської групи, безумовно, мають чималі здобутки в сфері медіаосвіти, однак, очевидно, що при розгляді цього важливого питання необхідна послідовність, подальші динамічні зміни, оскільки освітяни постійно стикаються з новими викликами. Важливим є охоплення дорослої аудиторії. У країнах Вишеградської групи є усвідомлення того, що необхідна синергія та поєднання зусиль різних організацій та гравців на загальнонаціональних і регіональних рівнях, коли різні зацікавлені сторони взаємно посилюються через створення нових партнерських мереж. Гарним варіантом є інтеграція медіаграмотності в інші сфери, залучення нових гравців: медіа, підприємців тощо.

Враховуючи досвід країн ЄС, на сьогодні затверджено «Концепції впровадження медіаосвіти в Україні» [11], продовжується всеукраїнський експеримент з масового впровадження наскрізної медіаосвіти у педагогічну практику [14], медіаосвітній компонент впроваджено у стандарти початкової освіти [5], професійної [6], діють численні громадські організації, які за грантової підтримки проводять тренінги, вебінари, воркшопи. Проводяться наукові дослідження щодо різних феноменів психології масової комунікації, цифрової безпеки школярів, медіаризиків та медіазалежностей [13].

Для того, щоб медіаосвіта успішно впроваджувалась в освітню систему необхідна розробка навчально-методичних посібників для різних вікових категорій, інтегроване викладання з предметів. Окрему увагу слід звернути на підготовку фахівців. Цікавий приклад тут демонструє Угорщина. Починаючи з тренінгів і курсів з медіаграмотності, вона змогла запропонувати цілісні програми для підготовки компетентних педагогів [15, с. 50-51]. Україні також важливо впроваджувати медіаосвіту та медіаграмотність у програми педагогічних вишів і курсів підвищення кваліфікації педагогів, пропонувати спеціалізовані курси для різних категорій.

Окрема проблема – відсутність медіа для школярів, споживання контенту, орієнтованого на категорії дорослих. Також важливим питанням є організація легальної медіатеки (ресурсів). Прикладом може стати польський проєкт «Шкільна фільмотека» [7]. Це більше ніж 100 художніх, документальних, анімаційних фільмів, методичних рекомендацій для використання під час навчання в школі. В основному навчальному плані Польщі було передбачено можливості для активного впровадження кіноосвіти.

В Україні так само гострою є проблема системності та узгодженості дій різних суб'єктів медіапросвіти широких верств населення. А отже, залишається потреба в об'єднанні вже наявних програм з медіаграмотності та корегуванні дорожньої карти подальшого розвитку.

Список використаних джерел і літератури

1. Drzewiecki P. Media aktywni: Dlaczego i jak uczyć edukacji medialnej? Otwock-Warszawa, 2010. 188 p.

2. Fonolandia. URL: <https://www.fonolandia.edu.pl/>
3. Fundacja Nowoczesna Polska. URL: <https://nowoczesnapolska.org.pl/category/edu-med/>
4. Media Literacy Index 2021. Double Trouble: Resilience to Fake at the Time of Covid-19 Infodemic. URL: https://osis.bg/wp-content/uploads/2021/03/MediaLiteracyIndex2021_ENG.pdf
5. Державний стандарт початкової освіти. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text>
6. Державний стандарт професійної (професійно-технічної) освіти. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1077-2021-%D0%BF#Text>
7. Дорожня карта з медіаосвіти і медіаграмотності України. URL: https://www.aup.com.ua/ml/Media_Literacy_Road_Map_AUP_2016.pdf
8. Дорош М. Медіаграмотність на практиці: як у чеських школах вивчають російську пропаганду. URL: <https://ms.detector.media/mediaosvita/post/17660/2016-10-19-mediagramotnist-na-praktytsi-yak-u-cheskykh-shkolakh-vyvchayut-rosiysku-propagandu/>
9. Індекс медіаграмотності 2021. URL: <https://osis.bg/?p=3750&lang=en>
10. Кіш Є. Б. «Європейська карта» країн Вишеградської четвірки: історія розвитку і формат співробітництва. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Історичні науки*. 2012. Вип. 3.33. С. 259–267.
11. Концепції впровадження медіаосвіти в Україні (2016 р.). URL: <https://ms.detector.media/mediaosvita/post/16501/2016-04-27-kontseptsiya-vprovadzhennya-mediaosvity-v-ukraini-nova-redaktsiya/>
12. Малинка В. Х'юстон, у нас проблеми з медіаграмотністю. Як її розвивають за кордоном та в Україні. URL: <https://ms.detector.media/mediaosvita/post/22681/2019-03-29-khyuston-u-nas-problemy-z-mediagramotnistyu-yak-ii-rozvyvayut-za-kordonom-ta-v-ukraini/>
13. Медіаосвіта в Україні: вимога часу чи модний тренд? URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-other_news/3139492-mediaosvita-v-ukraini-vimoga-casu-ci-modnij-trend.html
14. Наказ МОН Про проведення всеукраїнського експерименту за темою: «Стандартизація наскрізної соціально-психологічної моделі масового впровадження медіаосвіти у вітчизняну педагогічну практику» на базі навчальних закладів України. URL: <http://mediaosvita.org.ua/book/nakaz-mon-pro-provedennya-vseukrayinskogo-eksperymentu/>
15. Федоров А. В., Левицкая А. А., Чельшева И. В., Мурюкина Е. В., Григорова Д. Е. Медиаобразование в странах Восточной Европы. Москва: МОО «Информация для всех», 2014. 140 с.